

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)

den 7 september 2023*

”Begäran om förhandsavgörande – Gemensam jordbrukspolitik – Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) – Stöd för landsbygdsutveckling – Stöd för djurens välbefinnande – Förordning (EG) nr 1974/2006 – Artikel 44.1 och 44.2 a – Artikel 47.1 – Jordbruksföretaget överförs till en ny stödmottagare – Denna stödmottagare upphör därefter med jordbruksverksamhet – ’Force majeure eller exceptionella omständigheter’ – Skyldighet att återbetala en del av eller hela det stöd som betalats ut – Proportionalitetsprincipen”

I mål C-169/22,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Curtea de Apel București (Appellationsdomstolen i Bukarest, Rumänien) genom beslut av den 19 november 2020, som inkom till domstolen den 4 mars 2022, i målet

Fractal Insolvență SPRL, i egenskap av konkursförvaltare för Groenland Poultry SRL,

mot

Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Dâmbovița,

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen),

sammansatt av avdelningsordföranden P.G. Xuereb samt domarna T. von Danwitz (referent) och A. Kumin,

generaladvokat: A. Rantos,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Fractal Insolvență SPRL, i egenskap av konkursförvaltare för Groenland Poultry SRL, genom A. Rusu, avocat,

* Rättegångsspråk: rumänska.

- Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Dâmbovița, genom C.A. Gârleanu, i egenskap av ombud,
  - Rumäniens regering, genom R. Antonie, E. Gane och O.-C. Ichim, samtliga i egenskap av ombud,
  - Greklands regering, genom E.E. Krompa, E. Leftheriotou och M. Tassopoulou, samtliga i egenskap av ombud,
  - Europeiska kommissionen, genom T. Isacu de Groot och A. Sauka, båda i egenskap av ombud,
- och efter att den 9 mars 2023 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 44.2 a och artikel 47.1 i kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006 av den 15 december 2006 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) (EUT L 368, 2006, s. 15), i dess lydelse enligt kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 679/2011 av den 14 juli 2011 (EUT L 185, 2011, s. 57) (nedan kallad förordning nr 1974/2006).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Fractal Insolventă SPRL, i egenskap av konkursförvaltare för Groenland Poultry SRL, och Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Dâmbovița (myndigheten för jordbruksstöd – distriktscentret i Dâmbovița, Rumänien) (nedan kallad Apia). Målet rör Apias beslut att förplikta Groenland Poultry att, på grund av att det har upphört med jordbruksverksamhet, återbetala hela det stöd för djurens välbefinnande som beviljats under den femåriga åtagandeperioden för bolaget.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Förordning nr 1698/2005

- 3 Rådets förordning (EG) nr 1698/2005 av den 20 september 2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) (EUT L 277, 2005, s. 1), i dess lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 74/2009 av den 19 januari 2009 (EUT L 30, 2009, s. 100) (nedan kallad förordning nr 1698/2005), upphävdes genom Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1305/2013 av den 17 december 2013 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu) och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1698/2005 (EUT L 347, 2013, s. 487). Enligt artikel 88 i förordning nr 1305/2013 skulle förordning nr 1698/2005 emellertid fortsätta att tillämpas på insatser som genomfördes inom ramen för program som före den 1 januari 2014 hade godkänts av Europeiska kommissionen enligt den förordningen.

4 I artikel 36 a v i förordning nr 1698/2005 föreskrevs att stöd för att förbättra miljön och landsbygden ska avse åtgärder för ett hållbart utnyttjande av jordbruksmark, via stöd för djurens välbefinnande.

5 I artikel 40 i den förordningen föreskrevs följande:

”1. Stöd för djurens välbefinnande enligt artikel 36 a v skall beviljas jordbrukare som frivilligt gör åtaganden att förbättra djurens välbefinnande.

2. Stöd för djurens välbefinnande får endast avse sådana åtaganden som går längre än tillämpliga bindande normer ..., och andra tillämpliga bindande krav i den nationella lagstiftningen och i programmet.

Åtagandena skall som allmän regel fullgöras under en period på fem till sju år. ...

3. Stöden skall beviljas på årsbasis, och de skall täcka extrakostnader och inkomstbortfall till följd av åtaganden som gjorts. Vid behov får de även täcka transaktionskostnader.

Stöden får inte överskrida det högsta belopp som anges i bilaga I.”

6 I artikel 74.1 i förordning nr 1698/2005 föreskrevs följande:

”Medlemsstaterna skall anta alla lagar och andra författningar ... för att se till att gemenskapens ekonomiska intressen skyddas på effektivt sätt.”

Förordning nr 1974/2006

7 Förordning nr 1974/2006 upphävdes genom kommissionens delegerade förordning (EU) nr 807/2014 av den 11 mars 2014 om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1305/2013 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), samt om införande av övergångsbestämmelser (EUT L 227, 2014, s. 1). Enligt artikel 19 i delegerad förordning nr 807/2014 skulle förordning nr 1974/2006 emellertid fortsätta att tillämpas på insatser som genomfördes inom ramen för program som hade godkänts av kommissionen enligt förordning nr 1698/2005 före den 1 januari 2014.

8 I artikel 1 i förordning nr 1974/2006 föreskrevs följande:

”I denna förordning fastställs tillämpningsföreskrifter för förordning (EG) nr 1698/2005 när det gäller principer och allmänna regler för landsbygdsutvecklingsstöd, särskilda och gemensamma regler för landsbygdsutvecklingsåtgärder samt bestämmelser om stödberättigande och förvaltning, med undantag för kontrollbestämmelser.”

9 I artikel 44 i förordning nr 1974/2006 föreskrevs följande:

”1. När hela eller delar av stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd får denna person överta åtagandet för resten av perioden. Om åtagandet inte övertas skall mottagaren betala tillbaka det stöd som betalats ut.

2. Medlemsstaterna kan välja att inte kräva återbetalning enligt punkt 1 i följande fall:
- a) Om en mottagare som redan har uppfyllt en betydande del av det berörda åtagandet slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet och det inte är möjligt för en efterträdare att överta åtagandet.
  - b) Om överlåtelsen av en del av en mottagares jordbruksföretag inträffar vid en tid när en utvidgning av åtagandet pågår i enlighet med artikel 27.12 andra stycket och om överlåtelsen inte omfattar mer än 50 procent av det område som täcks av åtagandet före utvidgningen.
  - c) Om en stödmottagares anläggning helt eller delvis överläts till en organisation som huvudsakligen är inriktad på miljöbevarande naturförvaltning, under förutsättning att överlåtelsen innebär att markanvändningen ändras permanent och blir naturbevarande, och att detta innebär en klar fördel för miljön.
3. Om det rör sig om mindre ändringar av förhållandena på jordbruksföretaget kan medlemsstaterna vidta särskilda åtgärder för att säkerställa att tillämpningen av punkt 1 inte leder till olämpliga resultat när det gäller det gjorda åtagandet.

Vid tillämpning av första stycket ska en minskning av jordbruksföretagets areal som motsvarar upp till 10 % av den areal som är föremål för ett åtagande anses utgöra en mindre ändring.”

10 I artikel 47 i den förordningen föreskrevs följande:

”1. Medlemsstaterna kan erkänna särskilt följande kategorier av force majeure eller exceptionella omständigheter under vilka de inte kommer att kräva återbetalning, helt eller delvis, av stöd som mottagaren har erhållit:

- a) Mottagarens död.
- b) Långvarig arbetsoförmåga hos mottagaren.
- c) En expropriation av en stor del av jordbruksföretaget om denna inte kunde förutses den dag då åtagandet gjordes.
- d) En svår naturkatastrof som allvarligt drabbat jordbruksföretagets mark.
- e) En oavsiktlig förstörelse av djurens byggnader på jordbruksföretaget.
- f) En epizootisk sjukdom som drabbar hela eller delar av jordbrukarens boskap.

2. Fall av force majeure eller exceptionella omständigheter skall skriftligen anmälas av stödmottagaren eller dennes rättsinnehavare och lämpliga belägg bifogas till den behöriga myndigheten senast 10 arbetsdagar från och med den dag då stödmottagaren eller dennes rättsinnehavare har möjlighet att göra det.”

Förordning (EU) nr 65/2011

- 11 Kommissionens förordning (EU) nr 65/2011 av den 27 januari 2011 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1698/2005 vad gäller kontroller och tvärvillkor i samband med stöd för landsbygdsutveckling (EUT L 25, 2011, s. 8) upphävdes med verkan från och med den 1 januari 2015 genom kommissionens delegerade förordning (EU) nr 640/2014 av den 11 mars 2014 om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1306/2013 vad gäller det integrerade administrations- och kontrollsystemet och villkor för avslag på eller indragning av betalningar samt administrativa sanktioner som gäller för direktstöd, landsbygdsutvecklingsstöd och tvärvillkor (EUT L 181, 2014, s. 48). Enligt artikel 43 i delegerad förordning nr 640/2014 skulle förordning nr 65/2011 emellertid fortsätta att tillämpas på stödanspråk och ansökningar om stöd som avser år 2014 och tidigare år.
- 12 I artikel 18 i förordning nr 65/2011 föreskrevs följande:

”1. Det begärda stödet ska minskas eller avslås om följande skyldigheter eller kriterier inte uppfylls:

a) de relevanta obligatoriska normer samt minimikrav för gödningsmedel och växtskyddsprodukter, övriga relevanta obligatoriska krav enligt [artikel] ... 40.2 ... i förordning [nr 1698/2005], samt åtaganden som går utöver sådana normer och krav, när det gäller de åtgärder som avses i artikel 36 a ... v ... i förordning [nr 1698/2005], eller

b) urvalskriterier som inte hör till arealens storlek eller antalet deklarerade djur.

När det gäller fleråriga åtaganden, ska stödminskningar, uteslutningar och återbetalningar även gälla stöd som under tidigare år betalats ut för det åtagandet.

2. Medlemsstaterna ska återkräva och/eller vägra bevilja stöd eller fastställa med vilket belopp stödet ska minskas, framför allt på grundval av överträdelsens allvar, omfattning och varaktighet.

...”

Genomförandeförordning (EU) nr 809/2014

- 13 I artikel 8 i kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 809/2014 av den 17 juli 2014 om regler för tillämpningen av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1306/2013 vad gäller det integrerade administrations- och kontrollsystemet, landsbygdsutvecklingsåtgärder och tvärvillkor (EUT L 227, 2014, s. 69), föreskrivs följande:

”1. I denna artikel avses med

a) *överlåtelse av ett jordbruksföretag*: försäljning, utarrendering eller annan liknande överlåtelse av de berörda produktionsenheterna,

b) *överlåtande part*: den stödmottagare vars jordbruksföretag överläts till en annan stödmottagare,

c) *övertagande part*: den stödmottagare som jordbruksföretaget överläts till.

2. Om ett jordbruksföretag i sin helhet överläts av en stödmottagare till en annan stödmottagare efter det att en ansökan om direktstöd eller landsbygdsutvecklingsstöd eller ett stödanspråk har lämnats in, men innan alla villkor för beviljande av stöd har uppfyllts, ska inget stöd beviljas den överlåtande parten för det överlättna jordbruksföretaget.

3. Det stöd som den överlåtande parten har ansökt om eller det stödanspråk som denne gjort ska beviljas den övertagande parten om

a) den övertagande parten inom en av medlemsstaterna fastställd period informerar den behöriga myndigheten om överlåtelsen och begär att direktstödet och/eller landsbygdsutvecklingsstödet betalas ut,

b) den övertagande parten företer alla underlag som begärs av den behöriga myndigheten,

c) alla villkor för beviljande av direktstödet och/eller landsbygdsutvecklingsstödet är uppfyllda när det gäller det överlättna jordbruksföretaget.

4. När den övertagande parten har informerat den behöriga myndigheten och begär att direktstödet och/eller landsbygdsutvecklingsstödet betalas ut enligt punkt 3 a

a) ska den överlåtande partens alla juridiska rättigheter och skyldigheter gentemot den behöriga myndigheten, som uppkommit genom ansökan om direktstöd och/eller landsbygdsutvecklingsstöd eller stödanspråket, överföras till den övertagande parten,

b) ska alla de åtgärder som måste vidtas för att direktstödet och/eller landsbygdsutvecklingsstödet samt alla uppgifter som lämnats av den överlåtande parten före överlåtelsen anses vara vidtagna eller lämnade av den övertagande parten vad avser tillämpningen av de relevanta unionsreglerna,

...”

14 Enligt artikel 76 i genomförandeförordning nr 809/2014 ska denna förordning tillämpas på ansökningar om direktstöd, ansökningar om landsbygdsutvecklingsstöd och stödanspråk som avser regleringsår eller bidragsperioder som börjar från och med den 1 januari 2015.

Rumänsk rätt

15 I artikel 17 i ordonanță de urgență a Guvernului nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora (regeringens undantagsförordning nr 66/2011 om förebyggande, fastställande och beivrande av oegentligheter vid mottagande och användning av EU-medel och/eller därmed sammanhängande nationella statliga medel) av den 29 juni 2011 (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr°461 av den 30 juni 2011), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet, föreskrivs följande:

”Varje åtgärd för att fastställa en oegentlighet och budgetfordringar till följd av en sådan oegentlighet ska vidtas med tillämpning av proportionalitetsprincipen, med hänsyn tagen till den konstaterade oegentlighetens art och allvar samt till dess omfattning och ekonomiska konsekvenser.”

- 16 I artikel 30.1 i ordonanța de urgență a guvernului nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăți care se aplică în agricultură în perioada 2015–2020 și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură (regeringens undantagsförordning nr 3/2015 om godkännande av de finansieringssystem som är tillämpliga inom jordbruket för perioden 2015–2020 och om ändring av artikel 2 i lag nr 36/1991 om jordbruksföretag och andra former av sammanslutningar inom jordbruket) av den 18 mars 2015 (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr 191 av den 23 mars 2015), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet, föreskrivs följande:

”Vid finansiering, förvaltning och övervakning av den gemensamma jordbrukspolitiken får ’force majeure’ eller ’exceptionella omständigheter’ i synnerhet erkännas i följande fall:

...

f) Expropriation av hela eller en stor del av jordbruksföretaget, om denna expropriation inte kunde förutses den dag då ansökan lämnades in.”

- 17 I artikel 31 i undantagsförordningen föreskrivs följande:

”1. Fall av force majeure och exceptionella omständigheter ska, tillsammans med bevis för att sådana situationer som avses i artikel 30.1 har uppkommit, skriftligen anmälas till Apia inom femton arbetsdagar från den dag då stödmottagaren eller dennes rättsinnehavare har möjlighet att göra det.

2. Om stödmottagaren eller dennes rättsinnehavare överskrider den tidsfrist som anges i punkt 1, ska anmälan inte beaktas.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 18 Genom en ansökan om stöd som ingavs till Apia den 18 januari 2013 gjorde Avicola Crevedia SA, som driver ett fjäderfäslakteri, med stöd av artikel 40 i förordning nr 1698/2005 ett frivilligt åtagande för att förbättra djurens välbefinnande under en period på fem år.
- 19 Under den femåriga åtagandeperioden överläts hela det aktuella jordbruksföretaget först till Abator Avicola Crevedia SRL, som övertog detta åtagande den 15 november 2013, och därefter till Groenland Poultry, som också övertog detta åtagande och anmälde detta till Apia den 2 april 2015.
- 20 För detta ändamål ingick Groenland Poultry två avtal den 30 mars 2015. Groenland Poultry ingick för det första ett avtal om överlåtelse av jordbruksföretag och övertagande av åtaganden med Abator Avicola Crevedia, som avstod från att ta emot det stöd som det hade ansökt om hos Apia den 13 november 2014, medan Groenland Poultry, åtog sig att fullgöra de åtaganden som Abator Avicola Crevedia hade undertecknat i stödansökan och att inkomma med handlingar som visade att villkoren för stödberättigande var uppfyllda.
- 21 Groenland Poultry ingick för det andra ett femårigt hyresavtal med Agroli Group SRL. Detta bolag var föremål för ett insolvensförfarande som inleddes den 6 mars 2014. Hyresavtalet avsåg lokalerna och produktionsanläggningarna för den verksamheten, vilka ägdes av Agroli Group

SRL. Nämnda avtal var förenat med ett suspensivt villkor till hyresvärdens fördel enligt vilket avtalet skulle godkännas av det sistnämnda bolagets borgenärskommitté inom ramen för insolvensförfarandet.

- 22 Genom ett betalningsbeslut av den 4 december 2015 utbetalade Apia ett belopp på 1 506 915,86 rumänska lei (RON) (cirka 337 000 euro) till Groenland Poultry, på grundval av ansökan av den 13 november 2014. Till följd av Groenland Poultrys ansökningar om stöd som ingavs och ändrades den 13 november 2015 respektive den 15 juni 2016 utbetalade Apia den 5 oktober 2016 även ett belopp på 850 673,62 RON (cirka 190 000 euro) till Groenland Poultry samt ett belopp på 375 941,35 RON (cirka 82 000 euro) den 29 mars 2017, genom ett beslut om förskottsbetalning.
- 23 Groenland Poultry hade inte ansökt om stöd för det femte åtagandeåret, varför Apia underrättade det bolaget om att någon ansökan inte hade ingetts. Den 18 april 2017 meddelade Groenland Poultrys konkursförvaltare Apia att det bolaget var föremål för ett konkursförfarande.
- 24 Den 21 april 2017 upprättade Apia fyra protokoll med stöd av artikel 8 i genomförandeförordning nr 809/2014, i vilka oegentligheter konstaterades och budgetfordringar fastställdes, och i vilka Apia beslutade att från Groenland Poultry återkräva ett belopp på 6 940 168,72 RON (cirka 1 527 000 euro), ett belopp på 4 562 717,78 RON (cirka 1 004 000 euro), ett belopp på 1 506 915,86 RON och ett belopp på 850 673,62 RON för åtagandeåren 1–4, med motiveringen att det bolaget, i och med att det var föremål för ett konkursförfarande, inte längre bedrev verksamhet och således inte kunde visa att det fullföljde det femåriga åtagandet.
- 25 Efter det att Apia hade avslagit Groenland Poultrys klagomål mot dessa protokoll överklagade nämnda bolag till Tribunalul București (Förstainstansdomstolen i Bukarest, Rumänien) och yrkade att de avslagsbeslut som Apia meddelat skulle upphävas. Groenland Poultry gjorde gällande att bolaget inte hade kunnat fullfölja åtagandet under år 2017 på grund av en ”expropriation”, i den mening som avses i artikel 47.1 c i förordning nr 1974/2006, eller en liknande omständighet, nämligen att hyresvärden den 26 juli 2016 meddelade att bolaget inte uppfyllde det suspensiva villkor som föreskrivs i hyresavtalet och begärde att nämnda bolag skulle lämna lokalerna till följd av att ett konkursförfarande hade inletts mot Agroli Group den 9 maj 2016. Groenland Poultry gjorde dessutom gällande att artikel 44.2 a i den förordningen var tillämplig och åberopade att proportionalitetsprincipen hade åsidosatts.
- 26 Tribunalul București (Förstainstansdomstolen i Bukarest) ogillade överklagandet genom dom av den 26 oktober 2018. Den domstolen fann inledningsvis att Groenland Poultry, enligt artikel 44 i nämnda förordning och artikel 8 i genomförandeförordning nr 809/2014, hade förvärvat den överlåtande partens rättigheter och skyldigheter samt underförstått övertagit konsekvenserna av att villkoren för stödberättigande inte hade iakttagits. Nämnda domstol fann vidare att artikel 47.1 c i förordning nr 1974/2006 inte var tillämplig i förevarande fall, eftersom de omständigheter som Groenland Poultry hade åberopat för att få dispens inte utgjorde en expropriation, vilket enligt nationell rätt motsvarar ett statligt förvärv av egendom för ett allmännyttigt ändamål, och kunde förutses den dag då åtagandet gjordes. Dessa omständigheter hade dessutom inte anmälts inom den frist som anges i artikel 47.2 i förordningen. Den domstolen fann slutligen att proportionalitetsprincipen hade iakttagits. Nämnda domstol påpekade, med hänvisning till artikel 44.2 a i förordning nr 1974/2006, att det inte var styrkt att villkoret avseende att det inte är möjligt att överta åtagandet, var uppfyllt och att Apia hade agerat inom ramen för det utrymme för skönsmässig bedömning som föreskrivs i den artikeln.

- 27 Groenland Poultry överklagade den domen till Curtea de Apel București (Appellationsdomstolen i Bukarest, Rumänien), som är den hänskjutande domstolen. Nämda domstol som dömer i egenskap av domstol i sista instans har påpekat att det följer av en bokstavstolkning av artikel 47.1 i den förordningen att den förteckning över fall av "force majeure eller exceptionella omständigheter" som avses i den bestämmelsen inte är uttömmande och att begreppen force majeure och exceptionella omständigheter, eftersom det inte görs någon hänvisning till nationell rätt, inte kan definieras med hänvisning till denna. Den hänskjutande domstolen vill således få klarhet i huruvida den omständigheten att ett insolvensförfarande inletts mot hyresvärderna när hyresavtalet ingicks utgör hinder för att tillämpa nämnda bestämmelse i förevarande fall, samtidigt som den har påpekat att Apia inte ansåg att denna omständighet utgjorde ett hinder för överlåtelsen av jordbruksföretaget och för utbetalningen av stödet till Groenland Poultry.
- 28 Den hänskjutande domstolen vill även få klarhet i hur artikel 44.1 och 44.2 a i nämnda förordning, mot bakgrund av proportionalitetsprincipen, ska tolkas i ett sammanhang där Apia ålagt Groenland Poultry att återbetala ett belopp på totalt 14 236 417,32 RON (cirka 2 900 000 euro), trots att Apia faktiskt endast erhållit ett belopp på 2 658 185,04 RON (cirka 540 000 euro) och skillnaden mellan dessa två belopp har utbetalats till de tidigare stödmottagarna för de första två åren av det femåriga åtagandet. Åtagandet iakttogs dessutom under de första fyra åren och den omständigheten att Groenland Poultry upphörde med sin verksamhet under det sista året av åtagandet förefaller bero på orsaker som låg utanför Groenland Poultrys kontroll.
- 29 Den hänskjutande domstolen har slutligen påpekat att villkoret att "det inte är möjligt för en efterträdare att överta åtagandet", som avses i denna bestämmelse, snarare verkar kräva att bevis läggs fram än ett abstrakt bevis för att det inte finns någon intresserad efterträdare. Den hänskjutande domstolen har i detta hänseende påpekat att Groenland Poultry har lagt fram bevis som styrker att Vitall SRL var intresserad av att överta åtagandet, men att det bolaget inte hade erhållit de sanitära och veterinära tillstånd som krävdes för att överta jordbruksverksamheten, trots att Agroli Groups borgenärskommitté hade samtyckt till att hyra ut de aktuella lokalerna.
- 30 Mot denna bakgrund beslutade Curtea de Apel București (Appellationsdomstolen i Bukarest) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:
- 1) Ska artikel 47.1 i förordning [nr 1974/2006] tolkas så, att fall av 'force majeure eller exceptionella omständigheter' även innefattar en situation där stödmottagaren förlorar rätten att använda de hyrda tillgångarna, till följd av att hyresavtalet har sagts upp på grund av att ägaren av de hyrda tillgångarna (uthyraren) har blivit insolvent?
  - 2) Ska artikel 44.2 a i [förordning nr 1974/2006], mot bakgrund av proportionalitetsprincipen, tolkas så, att i ett fall där en stödmottagares verksamhet – under perioden för fullgörandet av det åtagande som ställts upp som villkor för finansiering – helt eller delvis överförs till en annan person och denna andra stödmottagare, trots att vederbörande uppfyllt en betydande del av åtagandet, slutgiltigt upphör med sin jordbruksverksamhet och det inte är möjligt för en efterträdare att överta åtagandet, är den andra stödmottagaren då skyldig att återbetala det stöd som vederbörande har mottagit (för den period då vederbörande var stödmottagare) eller är denne även skyldig att återbetala det stöd som den första stödmottagaren har mottagit?
  - 3) Vilka villkor ska den nationella domstolen beakta vid tolkningen av artikel 44.2 a i [förordning nr 1974/2006], för att bedöma huruvida 'det inte är möjligt för en efterträdare att överta åtagandet'?"

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

Huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till prövning

- 31 Apia och den rumänska regeringen har gjort gällande att den första frågan inte kan tas upp till prövning, eftersom artikel 47.1 i förordning nr 1974/2006, som avses i den frågan, inte är tillämplig i det nationella målet. Det framgår nämligen av begäran om förhandsavgörande att Groenland Poultry inte underrättade Apia om att det förelåg omständigheter som utgjorde force majeure eller exceptionella omständigheter inom den frist som föreskrivs i artikel 47.2 i förordningen.
- 32 Det framgår av fast rättspraxis att det, inom ramen för det samarbete mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna som införts genom artikel 267 FEUF, uteslutande ankommer på den nationella domstolen, vid vilken målet anhängiggjorts och vilken har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts avser tolkningen av unionsrätten. Av detta följer att frågor som rör unionsrätten presumeras vara relevanta. En tolkningsfråga från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågeställningen är hypotetisk eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (dom av den 21 mars 2023, Mercedes-Benz Group (Tillverkares ansvar för fordon som är utrustade med manipulationsanordningar), C-100/21, EU:C:2023:229, punkterna 52 och 53 och där angiven rättspraxis).
- 33 I förevarande fall har den hänskjutande domstolen i sin begäran om förhandsavgörande angett att tolkningen av artikel 47.1 i förordning nr 1974/2006 är nödvändig för att den ska kunna avgöra överklagandet av den dom som meddelats av Tribunalul București (Förstainstansdomstolen i Bukarest) och som avses i punkt 26. Det framgår emellertid av begäran om förhandsavgörande att även om Groenland Poultry, enligt Tribunalul București (Förstainstansdomstolen i Bukarest), inte hade underrättat Apia om de omständigheter som utgjorde force majeure eller exceptionella omständigheter inom den frist som föreskrivs i artikel 47.2 i förordningen, vilket detta bolag har bestritt, fann nämnda domstol även att artikel 47.1 i förordningen inte var tillämplig i det nationella målet, eftersom de omständigheter som bolaget hade åberopat inte utgjorde expropriation i den mening som avses i den bestämmelsen.
- 34 Det är således inte uppenbart att tolkningen av nämnda bestämmelse inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller att den aktuella frågeställningen är hypotetisk.
- 35 Härav följer att den första frågan kan tas upp till prövning.

Prövning i sak

- 36 Det framgår inledningsvis av begäran om förhandsavgörande att det förhållandet att Groenland Poultry inte kunde fullfölja sitt fleråriga åtagande för att förbättra djurens välbefinnande fram till dess att det löpte ut berodde på att Agrolí Group, efter att ha försatts i konkurs, sa upp det hyresavtal som är aktuellt i det nationella målet. Det framgår även av denna begäran att Agrolí Group, när hyresavtalet ingicks, redan var föremål för ett insolvensförfarande, vilket var skälet till att nämnda avtal var förenat med det suspensiva villkor som avses i punkt 21 ovan, vilket gjorde det möjligt för det bolaget att säga upp avtalet.
- 37 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 47.1 i förordning nr 1974/2006 ska tolkas så, att förlusten av rätten att använda de hyrda tillgångarna på grund av att hyresavtalet avseende dessa tillgångar har sagts upp till följd av att hyresvärden som var föremål för ett insolvensförfarande när avtalet ingicks, försatts i konkurs, utgör "force majeure eller exceptionella omständigheter" i den mening som avses i den bestämmelsen.
- 38 Domstolen konstaterar att nämnda bestämmelse inte innehåller någon uttömmande förteckning över händelser som kan utgöra force majeure eller exceptionella omständigheter, vilket framgår av uttrycket "särskilt" i samma bestämmelse.
- 39 Det följer dessutom av domstolens praxis att varje händelse som beror på onormala och oförutsebara omständigheter som ligger utanför den berörde näringsidkarens kontroll och vars följd, trots all vederbörlig omsorg, inte hade kunnat undvikas, utgör ett fall av force majeure (dom av den 16 februari 2023, Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond "Zemedelie", C-343/21, EU:C:2023:111, punkt 58 och där angiven rättspraxis).
- 40 Eftersom det förhållandet att det är omöjligt för en stödmottagare att fortsätta att uppfylla ett flerårigt åtagande för att förbättra djurens välbefinnande beror på att ett hyresavtal har sagts upp till följd av att stödmottagarens avtalspart som var föremål för ett insolvensförfarande när dessa parter ingick avtalet, har försatts i konkurs, kan det förhållandet emellertid inte bero på okontrollerbara, onormala och oförutsebara omständigheter i den mening som avses i denna rättspraxis.
- 41 Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 47.1 i förordning nr 1974/2006 ska tolkas så, att förlusten av rätten att använda de hyrda tillgångarna på grund av att hyresavtalet avseende dessa tillgångar har sagts upp till följd av att hyresvärden som var föremål för ett insolvensförfarande när avtalet ingicks, försatts i konkurs, inte utgör "force majeure eller exceptionella omständigheter" i den mening som avses i den bestämmelsen.

Den andra frågan

Huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till prövning

- 42 Apia och den rumänska regeringen har gjort gällande att den andra frågan inte kan tas upp till prövning, eftersom den avser tolkningen av artikel 44.2 i förordning nr 1974/2006, vilken inte är tillämplig i det nationella målet. De har gjort gällande att den rumänska lagstiftaren har valt att i nationell rätt inte ta med de fall som anges i den bestämmelsen där medlemsstaterna kan välja att inte kräva återbetalning enligt punkt 1 i den artikeln.

- 43 Det framgår av denna fråga och av begäran om förhandsavgörande att den hänskjutande domstolen genom nämnda fråga vill få klarhet i tolkningen av artikel 44.1 och 44.2 i förordningen, mot bakgrund av proportionalitetsprincipen, vilken ingår bland de allmänna principerna i unionsrätten, och särskilt förhållandet mellan den princip som föreskrivs i punkt 1 och de undantag som föreskrivs i punkt 2.
- 44 Den hänskjutande domstolen har dessutom preciserat att utgången i det mål om överklagande som är anhängigt vid den i stor utsträckning beror på tolkningen av artikel 44.2 i nämnda förordning.
- 45 Det är således inte uppenbart att den tolkning av unionsrätten som den hänskjutande domstolen begärt inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i målet eller att den aktuella frågeställningen är hypotetisk.
- 46 I enlighet med den rättspraxis som angetts i punkt 32 ovan kan den andra frågan följaktligen tas upp till prövning.

Prövning i sak

- 47 Det ska inledningsvis erinras om att det följer av EU-domstolens fasta praxis att det enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. EU-domstolen kan dessutom behöva ta hänsyn till unionsbestämmelser som den nationella domstolen inte har hänvisat till i sin fråga (dom av den 15 juli 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, punkt 31 och där angiven rättspraxis).
- 48 Mot bakgrund av de omständigheter som den hänskjutande domstolen har angett, vilka återges i punkt 43 ovan, ska den hänskjutande domstolen anses ha ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 44.1 och 44.2 a i förordning nr 1974/2006, mot bakgrund av proportionalitetsprincipen, ska tolkas så, att när stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd, vilken frivilligt övertar åtagandet och därefter slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet är denna sista stödmottagare skyldig att återbetala det stöd som mottagits för åtagandet i dess helhet, inklusive de belopp som tidigare stödmottagare har erhållit, även om denne redan har uppfyllt en betydande del av det berörda åtagandet och det inte är möjligt att överta det.
- 49 Den rumänska regeringen, Apia och den grekiska regeringen har i sina skriftliga yttranden även hänvisat till artikel 18 i förordning nr 65/2011 som, i likhet med förordning nr 1974/2006, fastställde tillämpningsföreskrifter för förordning nr 1698/2005, men till skillnad från förordning nr 1974/2006, inte vad gäller tillämpningen av bland annat särskilda och gemensamma regler för stöd för landsbygdsutveckling, utan vad gäller tillämpningen av kontroller och tvärvillkor i samband med stöd för landsbygdsutveckling. Artikel 44 i förordning nr 1974/2006, vars tillämpning i det nationella målet inte har bestritts, reglerar emellertid särskilda situationer som inte avses i artikel 18, det vill säga situationer där stödmottagarens jordbruksföretag överförs under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd. Nämnda artikel 18 framstår således inte som relevant i det målet.

- 50 Enligt fast rättspraxis ska vid tolkningen av en unionsbestämmelse inte bara lydelsen beaktas, utan också sammanhanget och de mål som eftersträvas med de föreskrifter som bestämmelsen ingår i (dom av den 14 oktober 2021, José Cánovas Pardo, C-186/18, EU:C:2021:849, punkt 23 och där angiven rättspraxis).
- 51 I artikel 44.1 i förordning nr 1974/2006 föreskrivs att när stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd ”får denna person överta åtagandet för resten av perioden” och “[o]m åtagandet inte övertas skall mottagaren betala tillbaka det stöd som betalats ut”.
- 52 Det framgår av ordalydelsen i denna bestämmelse att den i klara och precisa ordalag fastställer principen att stödmottagaren ska betala tillbaka det stöd som betalats ut om jordbruksföretaget överförs till en annan person under åtagandeperioden, såvida inte den sistnämnda personen övertar åtagandet.
- 53 Härav följer även, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 42 i sitt förslag till avgörande, att den person som övertar jordbruksföretaget och som beslutar att även överta det åtagande som stödmottagaren har lämnat, träder i den sistnämndes ställe med avseende på samtliga åtaganden och förpliktelser för resten av perioden. I enlighet med logiken i nämnda bestämmelse blir denna person således i sin tur stödmottagare och ska om jordbruksföretaget senare överförs till en annan person betala tillbaka det stöd som betalats ut, såvida inte den sistnämnda personen själv övertar åtagandet för resten av perioden och på så sätt befriar den förstnämnda personen från sina åtaganden och förpliktelser.
- 54 I artikel 44.2 i förordning nr 1974/2006 föreskrivs dessutom att ”[m]edlemsstaterna kan välja att inte kräva återbetalning enligt punkt 1 i följande fall”. Dessa fall anges i leden a–c i artikel 44.2. Medlemsstaterna behöver i enlighet med artikel 44.2 således inte kräva återbetalning ”om en mottagare som redan har uppfyllt en betydande del av det berörda åtagandet slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet och det inte är möjligt för en efterträdare att överta åtagandet” (se led a), om jordbruksföretaget delvis överförs när en utvidgning av åtagandet pågår (se led b) och om jordbruksföretaget överläts till en organisation som är inriktad på naturförvaltning (se led c).
- 55 Artikel 44.3 i förordning nr 1974/2006 gör det dessutom möjligt för medlemsstaterna att om det rör sig om mindre ändringar av förhållandena på jordbruksföretaget vidta särskilda åtgärder för att säkerställa att tillämpningen av artikel 44.1 i förordningen inte leder till olämpliga resultat när det gäller det gjorda åtagandet.
- 56 Härav följer att det i artikel 44.2 och 44.3 i förordning nr 1974/2006 föreskrivs fakultativa undantag från principen att stödmottagaren ska återbetala stödet om jordbruksföretaget överförs utan att förvärvaren övertar det fleråriga åtagandet. Dessa undantag ska som sådana tolkas restriktivt.
- 57 Det framgår även av en bokstavstolkning och en kontextuell tolkning av artikel 44.1 i nämnda förordning att när stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd, vilken frivilligt övertar åtagandet och därefter slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet är denna sista stödmottagare skyldig att återbetala det stöd som mottagits för åtagandet i dess helhet, inklusive de belopp som tidigare stödmottagare har erhållit, såvida inte den berörda medlemsstaten har beslutat att inte kräva återbetalning med stöd av de undantag som avses i artikel 44.2 och 44.3 i förordningen.

- 58 I annat fall kommer denna sista stödmottagare vara skyldig att återbetala hela det mottagna stödet, inklusive det stöd som mottagits av de tidigare mottagarna, även om denne redan har uppfyllt en betydande del av det berörda åtagandet och det inte är möjligt att överta det.
- 59 Eftersom Groenland Poultry i det nationella målet har gjort gällande att artikel 44.2 a i förordning nr 1974/2006 ska tillämpas, medan den rumänska regeringen och Apia i sina yttranden till domstolen har angett att den rumänska lagstiftaren beslutat att i nationell inte ta med det undantag som föreskrivs i den bestämmelsen, ska det preciseras att det inte är obligatoriskt att genomföra artikel 44.2 a i förordningen i nationell rätt. Härav följer att medlemsstaterna, när det gäller denna fakultativa bestämmelse, konkret måste välja att genomföra undantaget i nationell rätt. Även om de för detta ändamål kan välja den lagstiftningsteknik som de anser lämpligast, ska de nationella åtgärder genom vilka en sådan bestämmelse genomförs ha en obestridlig bindande verkan och uppfylla kravet på rättssäkerhet genom att vara tillräckligt precisa och klara (se, analogt, dom av den 4 juni 2009, SALIX Grundstücks-Vermietungsgesellschaft, C-102/08, EU:C:2009:345, punkterna 52, 55–57 och där angiven rättspraxis).
- 60 I avsaknad av nationella bestämmelser som uppfyller dessa villkor kan en stödmottagare såsom Groenland Poultry således inte åberopa nämnda bestämmelse vid de nationella domstolarna.
- 61 Tolkningen av artikel 44 i förordning nr 1974/2006 i punkterna 57 och 58 ovan är förenlig med de mål som eftersträvas med de föreskrifter som artikel 44 ingår i.
- 62 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 46 i sitt förslag till avgörande är det nämligen, för att uppnå det mål för vilket stödet har erhållits, det vill säga att i enlighet med artikel 36 a, v och artikel 40 i förordning nr 1698/2005 främja djurens välbefinnande, nödvändigt att det fleråriga åtagandet upprätthålls till dess att det löper ut.
- 63 Domstolen har för övrigt redan betonat vikten av att de fleråriga åtagandena slutförs genom att ange att villkoren för beviljande av stöd måste uppfyllas under hela åtagandeperioden. Domstolen fann särskilt att om ett av dessa villkor, såsom ingivandet av en årlig ansökan om utbetalning, inte var uppfyllt – även om detta endast skedde en gång – kunde stödet inte beviljas, och proportionalitetsprincipen utgör inte hinder för att stödmottagaren åläggs att återbetala hela stödet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 maj 2012, Hehenberger, C-188/11, EU:C:2012:312, punkterna 35–37; dom av den 7 februari 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, punkterna 35–37, och dom av den 26 maj 2016, Ezernieki, C-273/15, EU:C:2016:364, punkterna 41–46).
- 64 Även målet att Europeiska unionens ekonomiska intressen ska skyddas på ett effektivt sätt, vilket medlemsstaterna ska säkerställa, såsom detta framgår av artikel 74.1 i förordning nr 1698/2005, talar för den tolkning av artikel 44 i förordning nr 1974/2006 som framgår av punkterna 57 och 58 ovan. Det skulle nämligen vara lätt att kringgå den princip om återbetalning som fastställs i artikel 44.1 i förordning nr 1974/2006, om den första stödmottagaren kunde överföra sitt åtagande till en annan stödmottagare och den sistnämnda omedelbart skulle kunna frångå det fleråriga åtagandet innan det löper ut, utan att det skulle få några ekonomiska konsekvenser för någon av dem.
- 65 Vad slutligen gäller proportionalitetsprincipen ska det erinras om att det följer av fast rättspraxis att denna princip innebär att unionsinstitutionernas rättsakter ska vara ägnade att leda till att de legitima mål som eftersträvas med de aktuella bestämmelserna uppnås och att de inte får gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål. När det finns flera ändamålsenliga

åtgärder att välja mellan ska den åtgärd väljas som är minst ingripande och de vållade olägenheterna får inte vara orimliga i förhållande till de eftersträlvade målen (dom av den 16 februari 2022, Polen/parlamentet och rådet, C-157/21, EU:C:2022:98, punkt 353 och där angiven rättspraxis). I förevarande fall ska det påpekas att när stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person som inte övertar det fleråriga åtagandet för resten av perioden, får medlemsstaterna besluta att, med stöd av artikel 44.2 och 44.3 i förordning nr 1974/2006, inte kräva återbetalning enligt artikel 44.1 i samma förordning, och den återbetalningsskyldighet som följer av den sistnämnda bestämmelsen är dessutom lämplig och nödvändig för att uppnå det mål att främja djurens välbefinnande, för vilket stödet har beviljats. Återbetalningsskyldigheten syftar nämligen till att säkerställa att stödmottagaren gör allt som står i dennes makt för att fullgöra det fleråriga åtagandet fram till dess att det löper ut, vilket även bidrar till att unionens ekonomiska intressen skyddas på ett effektivt sätt.

- 66 Återbetalningsskyldigheten går inte heller utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de mål som den eftersträvar, vilka anges i föregående punkt. Det ska inledningsvis, såsom generaladvokaten har gjort i punkt 51 i sitt förslag till avgörande, påpekas att ordalydelsen i artikel 44.1 i nämnda förordning och dess logik är tillräckligt klara och ovillkorliga för att göra det möjligt för den part som övertar jordbruksföretaget att förstå att denne, om vederbörande beslutar sig för att dessutom överta den överlåtande partens fleråriga åtagande, kan bli skyldig att återbetala hela det utbetalade stödet, inbegripet det stöd som utbetalats till de tidigare stödmottagarna.
- 67 Det föreskrivs vidare uttryckligen i artikel 8.4 i genomförandeförordning nr 809/2014, som det också hänvisas till i de aktuella omtvistade besluten från Apia, att när den övertagande parten har informerat den behöriga myndigheten och begär att direktstödet och/eller landsbygdsutvecklingsstödet betalas ut ska den överlåtande partens alla juridiska rättigheter och skyldigheter gentemot den behöriga myndigheten, som uppkommit genom ansökan om direktstöd och/eller landsbygdsutvecklingsstöd eller stödanspråket, överföras till den övertagande parten.
- 68 Eftersom den övertagande parten således har möjlighet att välja huruvida denne vill överta det fleråriga åtagandet och den överlåtande partens skyldigheter på samma gång som jordbruksföretaget, står det denne fritt att väga för- och nackdelarna med ett sådant åtagande, däribland möjligheten att behöva återbetala hela stödet, inklusive de belopp som de tidigare stödmottagarna har erhållit. Den övertagande parten har dessutom möjlighet att i förväg avtala med den överlåtande parten om vilket ansvar som eventuellt kan åligga var och en av dem för det fall den behöriga nationella myndigheten återkräver hela stödet från denne, i egenskap av den sista stödmottagaren, om den parten inte kan fullgöra åtagandet fram till dess att det löper ut på grund av att denne slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet.
- 69 Det ska tilläggas att den sista stödmottagaren drar nytta av de investeringar som redan gjorts med hjälp av det stöd som beviljats för djurens välbefinnande, vilket planeras för den fleråriga period som ursprungligen fastställdes.
- 70 Härav följer att skyldigheten att återbetala hela stödet – vilken enligt artikel 44.1 i förordning nr 1974/2006, till följd av att jordbruksföretaget överförs, åläggs den sista stödmottagaren som är tvungen att slutgiltigt upphöra med jordbruksverksamhet – står i proportion till såväl målet att främja djurens välbefinnande som målet att säkerställa att unionens ekonomiska intressen skyddas på ett effektivt sätt.

71 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 44.1 och 44.2 a i förordning nr 1974/2006 ska, mot bakgrund av proportionalitetsprincipen, tolkas så, att när stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd, vilken frivilligt övertar åtagandet och därefter slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet är denna sista stödmottagare skyldig att återbetala det stöd som mottagits för åtagandet i dess helhet, inklusive de belopp som tidigare stödmottagare har erhållit, såvida inte den berörda medlemsstaten har beslutat att inte kräva återbetalning enligt undantaget i artikel 44.2 a i förordningen och villkoren för detta undantag är uppfyllda.

Den tredje frågan

- 72 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i vilka omständigheter som gör det möjligt att anse att villkoret att "det inte är möjligt för en efterträdare att överta åtagandet" som avses i artikel 44.2 a i förordning nr 1974/2006, är uppfyllt.
- 73 Såsom framgår av punkt 60 ovan kan en stödmottagare, såsom Groenland Poultry, i avsaknad av nationella bestämmelser som uppfyller de villkor som anges i punkt 59 ovan, inte åberopa denna bestämmelse vid de nationella domstolarna.
- 74 Med hänsyn till svaret på den andra frågan saknas följaktligen anledning att besvara den tredje frågan.

Rättegångskostnader

- 75 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (sjätte avdelningen) följande:

- 1) Artikel 47.1 i kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006 av den 15 december 2006 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), i dess lydelse enligt kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 679/2011 av den 14 juli 2011**

ska tolkas så,

att förlusten av rätten att använda de hyrda tillgångarna på grund av att hyresavtalet avseende dessa tillgångar har sagts upp till följd av att hyresvärden som var föremål för ett insolvensförfarande när avtalet ingicks, försatts i konkurs, inte utgör "force majeure eller exceptionella omständigheter" i den mening som avses i den bestämmelsen.

- 2) Artikel 44.1 och 44.2 a i förordning nr 1974/2006, i dess lydelse enligt genomförandeförordning nr 679/2011, mot bakgrund av proportionalitetsprincipen,**

ska tolkas så,

att när stödmottagarens jordbruksföretag överförs till en annan person under giltighetstiden för ett åtagande som har lämnats som villkor för beviljande av stöd, vilken frivilligt övertar åtagandet och därefter slutgiltigt upphör med jordbruksverksamhet är denna sista stödmottagare skyldig att återbetala det stöd som mottagits för åtagandet i dess helhet, inklusive de belopp som tidigare stödmottagare har erhållit, såvida inte den berörda medlemsstaten har beslutat att inte kräva återbetalning enligt undantaget i artikel 44.2 a i förordningen och villkoren för detta undantag är uppfyllda.

Underskrifter